

הגהות מיימוניות הלכות תלמוד תורה פרק ז

①

הלכה א

[א] אמר רב פפא תיתי לי כו' עד כי הא דבני מערבא מימנו אנגידה דבר בי רב ולא מימנו אשמתא:

הלכה ד

* [אבל בנעילת הסנדל רב אלפס כתב שהוא מותר והראב"ד כתב שהוא אסור וכן הסכים הרא"ש (עיין בטור ז"ל ע"כ) שם]:

הלכה יא

* [כתב הטור אפילו שמקיים התנאי ופירש ר"ת דוקא כשהמנודה מסופק בעת התנאי אם יוכל לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו אין צריך התרה, ע"כ]:

הלכה יג

[ב] הכי מסקינן לממון אבל לאפקירותא אין מתירין עד שלשים יום וכן כתוב בספר המצות וכן כתב רבינו שמחה דלאפקירותא שמבזה תלמידי חכמים שלשים יום כדאשכחן התם בההוא טבחא דאיתפקר ברב טוביא בר מתנא ואימני אביי ורבנן לשמתיה וכו' ואע"ג דאמר רב חסדא נידוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה דידהו שבעא יומי היינו כשלא ביזהו אלא עבד ליה מילתא בעלמא דנקיט ליה חכם בדעתיה ונידהו על ככה שבעת ימים ואפילו אם מחל לו החכם קודם לכן ונתפייס לו אין מתירין לו נידוי דאפקירותא עד שלשים יום כדמשמע התם גבי ההוא עובדא, ע"כ

רמב"ם הלכות דעות פרק ז

2

הלכה א

המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך, ואע"פ שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא וגורם להרוג נפשות רבות מישראל, לכך נסמך לו ולא תעמוד על דם רעך, צא ולמד מה אירע לדואג האדומי.

הלכה ב

אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם, יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חבירו אע"פ א' שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו, אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. +/השגת הראב"ד/ אבל בעל לשון הרע שיושב ואומר כך עשה איש פלוני. א"א לא אלא קשה הראשון מן השני שהראשון הוא תליתאי והורג נפשות והשני תנין ואינו הורג אלא את עצמו, בינה זאת. +

הלכה ג

אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד ב' כולם, ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת: ג' האומרו, והמקבלו, וזה שאומר עליו, ו' והמקבלו יותר מן האומרו.

הלכה ד

ויש דברים שהן אבק לשון הרע, כיצד מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה, או שיאמר שתקו מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו, וכל המספר בטובת חבירו בפני ג' שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו, וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהלה הורה זקים חצים ומות ואמר הלא משחק אני, וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשממחין בו אומר איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מעשיו של פלוני.

הלכה ה

אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו או שלא בפניו, והמספר דברים ג' שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע, ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה כבר נשמע הדבר ונודע, ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום ג' לשון הרע, והוא שלא יתכוין להעביר הקול ג' ולגלותו יותר.

הלכה ו

כל אלו הם בעלי לשון הרע שאסור לדור בשכונתם וכל שכן לישוב עמהם ולשמוע דבריהם, ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע לבד.

הלכה ז

הנוקם מחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום, ואע"פ שאינו לוקה עליו דעה רעה היא עד מאד, אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו על כל דברי העולם שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי ואינן כדי לנקום עליהם, כיצד היא הנקימה אמר לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך, למחר צריך לשאול ממנו אמר לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך הרי זה נוקם, אלא כשיבוא לו לשאול יתן בלב שלם ולא יגמול לו כאשר גמלו וכן כל כיוצא באלו, וכן אמר דוד בדעותיו הטובות אם גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו'.

הלכה ח

וכן כל הנוטר לאחד מישראל עובר בלא תעשה שנאמר ולא תטור את בני עמך, כיצד היא הנטירה, ראובן שאמר לשמעון השכיר לי בית זה או השאילני שור זה ולא רצה שמעון, לימים בא שמעון לראובן לשאול ממנו או לשכור ממנו ואמר לו ראובן הא לך הריני משאילך ואיני כמותך לא אשלם לך כמעשיך, העושה כזה עובר בלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו שמא יבא לנקום, לפיכך הקפידה תורה על הנטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרו כלל, וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה יישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ב עמוד א

3

משנה. דיני ממונות - בשלשה, גזילות וחבלות - בשלשה, נזק וחצי נזק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה - בשלשה. האונס, והמפתה, והמוציא שם רע - בשלשה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מוציא שם רע בעשרים ושלשה, מפני שיש בו דיני נפשות. מכות בשלשה. משום רבי ישמעאל אמרו: בעשרים ושלשה. עיבור החדש - בשלשה, עיבור השנה - בשלשה, דברי רבי מאיר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בשלשה מתחילין, ובחמשה נושאין ונותנין, וגומרין בשבעה. ואם גמרו בשלשה - מעוברת. סמיכת זקנים ועריפת עגלה - בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר: בחמשה. החליצה והמיאונין - בשלשה. נטע רבעי, ומעשר שני שאין דמיו ידועין - בשלשה. ההקדשות - בשלשה, הערכין המטלטלים - בשלשה, רבי יהודה אומר: אחד מהן כהן. והקרקעות - תשעה וכהן, ואדם כיוצא בהן. דיני נפשות בעשרים ושלשה. הרובע והנרבע - בעשרים ושלשה, שנאמר אוהרגת את האשה ואת הבהמה, ואומר ואת הבהמה תהרגו. שור הנסקל - בעשרים ושלשה, שנאמר בהשור יסקל וגם בעליו יומת - כמיתת בעלים כך מיתת השור. הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש - מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר: כל הקודם להורגן זכה. רבי עקיבא אומר: מיתתן בעשרים ושלשה. אין דנין לא את השבט, ולא את נביא השקר, ולא את כהן גדול - אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואין מוציאין למלחמת הרשות - אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות - אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת בספר, ולא שלש, אבל עושין אחת או שתיים.

סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד, וקטנה של עשרים ושלשה. מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר גאספה לי שבעים איש מזקני ישראל, ומשה על גביהן, רבי יהודה אומר: שבעים. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה - שנאמר ושפטן העדה והצילו העדה, עדה שופטת ועדה מצלת - הרי כאן עשרים. ומנין לעדה שהיא עשרה - שנאמר העד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה - ממשמע שנאמר ולא תהיה אחרי רבים לרעת - שומע אני שאהיה עמהם לטובה, אם כן למה נאמר אחרי רבים להטת? - לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, הטייתך לטובה - על פי אחד, הטייתך לרעה - על פי שנים,

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ב עמוד ב

ואין בית דין שקול - מוסיפין עליהם עוד אחד, הרי כאן עשרים ושלושה. וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין - מאה ועשרים, רבי נחמיה אומר: מאתים ושלושים, כנגד שרי עשרות.

גמרא. אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו? - אמר רבי אבהו: מה הן קתני; מה הן דיני ממונות - גזילות וחבלות, אבל הודאות והלואות - לא. וצריכא; דאי תנא דיני ממונות - הוה אמינא דאפילו הודאות והלואות, תנא גזילות וחבלות. ואי תנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונות - הוה אמינא: הוא הדין דאפילו הודאות והלואות, והאי קתני גזילות וחבלות - משום דעיקר שלשה דכתיבי - בגזילות וחבלות כתיבי. גזילות דכתיב אונקרב בעל הבית אל האלהים, חבלות - מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. תנא: מה הן דיני ממונות - גזילות וחבלות, אבל הודאות והלואות - לא. ולמאי? אילימא דלא בעינן שלשה - והאמר רבי אבהו, שנים שדנו דיני ממונות - לדברי הכל אין דיניהם דין אלא - דלא בעינן מומחין. מאי קסבר? אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן - ליבעי נמי מומחין, ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן - שלשה למה לי? - לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן, ובדין הוא דליבעי נמי מומחין, והאי דלא בעינן מומחין - משום דרבי חנינא. דאמר רבי חנינא: דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה,

תוספות מסכת סנהדרין דף ב עמוד ב

5

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו - ממונו ה"ל למנקט ברישא שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט כדאשכחן בהמפקיד (ב"מ דף לו) מלאך המות מה לי הכא מה לי התם וכן מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ובאיזהו נשך (שם דף סג) השתא דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן וי"ל דחבלא שייכא בגוף טפי ופשיטא לכך נקט ברישא חבל בגופו.

דברי הכל אין דיניהן דין - דרבי אבהו אדרבי אבהו פריך דשמואל ושאר אמוראי סברי דיניהן דין וא"ת היכי קאמר ל"ה הא איכא ברייתא דרמי בר חמא בהגוזל קמא (ב"ק דף קנז) דאמר ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת דלית ליה עירוב פרשיות ומאן דלית ליה עירוב פרשיות לא בעי שלשה כדמוכח בשמעתין וי"ל דרבי אבהו לא חשיב לה לההיא ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא וע"ק דרבי יוחנן אית ליה בהגוזל (שם) דרמי בר חמא ובירושל' דריש מכילתין אמרינן רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרווייהו שנים שדנו אין דיניהם דין ובהחולץ (יבמות דף מג) נמי קאמר רבי יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביה וי"ל דאפי' מאן דאית ליה אין עירוב פרשיות כתוב כאן בעי שלשה משום דכתיב (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם והאי דקאמר הכא מאי קסבר כו' ה"ק אי קא סבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא דריש משפט אחד להשוות הודאות והלואות לגזילות וחבלות שלשה מנא ליה וכי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דבעי מומחין כו' המ"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתוב כאן בדין הוא דליבעו ג' מומחין ממשפט אחד אלא שאינו רוצה לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתוב כאן לא שמעינן ג' מומחין ממשפט אחד וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' מומחין אפי' מאן דלית ליה עירוב פרשיות וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי דאקרא דלעיל קאי דכתיב (שם) מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת וכתב בתריה משפט אחד וגו' ותדע דלקמן (דף מ) בעי גזירה שוה דהיטב היטב ולא ילפינן דיני נפשות מהדדי לענין דרישה וחקירה מדכתב משפט אחד ומיהו ע"כ אין ראייה משם דא"כ תיקשה לרמי בר חמא אליבא דרבי אבהו ולרבי יוחנן דאית להו משפט אחד אפי' להשוות דיני ממונות אהדדי אלא איצטריך היטב מטעם דלקמן דליכתבינהו רחמנא בחדא וא"ת אכתי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות מדיני נפשות כמו לענין דרישה וחקירה וי"ל מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות ש"מ דלגבי הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות אבל קשה למאן דאית ליה עירוב פרשיות מומחין דכתב רחמנא גבי דיני ממונות למ"ל ושמה לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות כיון דסגי בשלשה וצ"ע כל הנך מילי דחשיב לקמן בפ' אחד דיני ממונות (דף לב) מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אמאי לא משוינן להו ממשפט אחד יהיה לכם.

אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין - מפורש בהגוזל קמא (ב"ק דף קנז).

ליבעי נמי מומחין - תימה דמשמע הכא דמעטינן הדיוטות מדכתיב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פח) ממעט להו מדכתיב לפנייהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות וי"ל דהתם ממעטינן מלפניהם משום דלפניהם קאי אאלהים דהכא כלומר לפני הדיינין המפורשין במקום אחר ומיהו בגיטין (שם) פירש בקונטרס משום דקאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' שהן סנהדרין ונראה לפרש דבגיטין לענין מילי דכפייה איירי דאהכי מייתי לה דאביי אשכח לרב יוסף דהוה יתיב וקא מעשה אגיטין אמר ליה והאנן הדיוטות אנן אבל אלהים לאו אמילי דעשוי מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מילי דעשוי מלפניהם משום דדרשינן לקמן (דף נ) מאשר תשים אלו כלי הדיינין דשייך בהן שימה.

רש"י מסכת סנהדרין דף מט עמוד א

6

תהא לוטא ולא לטה - נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים, לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל.
 היה לו - לאבנר להציל את עצמו באחד מאיבריו של עשאל ולא יהרגנו, דהכי אמרינן [בבן סורר ומורה] (סנהדרין עד, א): רודף אחר
 חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאיבריו של רודף, ולא עשה כן אלא חזר כנגדו והרגו נהרג עליו.
 אמרו ליה לא יכיל ליה - אבנר לכוון באחד משאר איבריו.
 אמר להו - יואב, השתא בדופן חמישית כנגד צלע חמישי.
 אמר ליה ניזיל לאבנר - דינו של אבנר פטור אתה עליו.
 אכין ורקין דרש - אשכחן שמצאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן, כדמפרש ואזיל, דאינו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ -
 רקין מיעוטינן שאם בא המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו.
 והשמועה - כשנמשח שלמה באה אל יואב ונתיירא.
 כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה - כשמרד בדוד אביו.
 מאי לא נטה - כלומר מה לנו להזכיר כאן, וכי מה היה לו לירא שלא נטה אחר אבשלום וכאן נטה - אלא מגיד לך הכתוב שבקש
 לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלא גמר מחשבתו, כדמפרש, מפני שעדיין היה ליחלוחית גבורתו של דוד קיימת, אבל עכשיו שהזקין יצא
 מדרכו ונטה אחרי אדוניהו.
 איצטגניני דוד - בעלי אגרופים שלו, שעל ידם הוא נלחם ויוצא ובה על פיהם, איצטגנינות דכל התלמוד לשון מזלות וחוזים בכוכבים,
 והנך קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם ועושה על פיהם והולך אחר דבריהם.
 ילדים - בחורים.
 ומגדלי בלורית - כמשפטי הנכרים, כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהן, ובני יפת תואר נשי נכרים שהיו לוקחים בשביה והתירן
 הכתוב כדכתיב (דברים כא) וראית בשביה וגו'.
 אילמלא דוד - שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה, אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד.

בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג - בור - צפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישן במעגל, וכשאמר להם דוד
 בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו, (שמואל א כו) ראו נא איפוא חנית המלך ואיה צפחת המים וגו' היה
 לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו: ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך, ולא מיחה אלא אמר: שמא אחד מבני הצבא נתנם לו.
 וסירה - קוץ - כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה, היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול: ראה כמה חס עליך ולא
 הרגך בהיותך יחוד עמו במערה, ולא לימד זכות אלא אמר: שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך והוא
 היה טמון שם וחתכו.
 שדנו דין סנהדרי - כמו (דברים כא) אל זקני עירו ואל שער מקומו דסתם שער לשון סנהדרי הוא, שהיו דנין שם.
 על עסקי שלו - לשון של נעלך (שמות ג) שאל לו בערמה: יבמה גדמת היאך חולצת התחיל שוחה מלפניו ומראהו כך היא חולצת
 בשיניה והוא שלף חרבו והרגו כדכתיב (מלכים א ב) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו.

שהם דרשו אכין ורקין - שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה, עמשא כדאמרן, אבנר - כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל
 א כב) סובו והמיתו את כהני ה' וגו' וכתיב (שם/שמואל א' כ"ב/) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגו'.
 והוא לא היה דורש - והרג אוריה במצותו של דוד אף על גב שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם/שמואל/ ב יא) ויכתב בספר
 לאמר הבו את אוריה וגו'.
 ויקבר בביתו במדבר - ביואב כתיב.
 מופקר לכל - לעניים להתפרנס מביתו.
 אפילו מוניני וצחנתא טעים - אפילו דברים דקים וענוגים.
 טעים - שהיה טועם.
 פריס להו - משלח להם למזונות, לעניים של עיר.
 פריס - לשון פרס שנוטלין מבית המלך, ופסוק זה בדברי הימים, כשלכד דוד את מצודת ציון.
 מוניני - דגים קטנים, וצחנתא - מין דגים קטנים.
 הדרן עלך נגמר הדין.